

משפחת בניה הסופר

האמנם מעודד בן דוד בן בניה הוא נכד בניה הסופר?

אדם בן-נון

את הטמעת המסורת הטברנית על ידי העתקת כתבי יד שמשקפת בהם מסורת טברנית, ניתן לזקוף לזכותה של משפחת סופרים אומנים שפעלה בצנעא, משפחת בניה.

ראש המשפחה, בניה הסופר (נפטר בשנת 1484), הוא גדול הסופרים שהצמיחה עדת תימן. מסורת מקובלת לבני תימן, שבניה הסופר כתב 400 ספרים בחייו.¹ אף שנראה שמסורת זו מוגזמת, עיין אצל ריגלר² שמציג תמונה המקרבת אותנו למספר זה. שמו המלא הוא **בניה בן סעדיה בן זכריה בן בניה בן עודד הידוע בן מרגז**. מעיון בקולופונים של כתבי יד נוספים עולה שגם שלושת בניו (דוד, יוסף וסעדיה) ונכדו (אביגד בן דוד), ויש אומרים שגם בתו מרים, עסקו במלאכת הסופרות.

תקופת פעילותם הספרותית של סופרי משפחת בניה נמשכה כשמונים שנה, למן המחצית השנייה של המאה החמש עשרה. ספריהם מצוינים ביופי ובדייקנות, והם המוסמכים בתחום מסורת המקרא.³ יעקב ספיר, שתר בתימן אחר כתבי יד עתיקים, מציין שהמדקדקים שבכתבי היד הם "מהסופר האומן המדייק בניה הסופר".⁴ על גדולתו של הסופר בניה גם בעיני מהרי"ץ, ניתן ללמוד מן העובדה שהוא מכנה אותו "מרנא בניה".⁵ חבשוש⁶ מעיד כי בספריהם של משפחת בניה היו מעיינים המדקדקים כדי לעמוד על המסורת המדויקת שבהם. ערך רב יש למסורת הניקוד והטעמים המשתקפת בכתבי היד של משפחת בניה, מאחר שהיא נטולת השפעות של הדפוס המצויות בכתבי יד מאוחרים יותר. מורג⁷ מניח כי משפחת סופרים זו הסתמכה על כתבי יד טברניים בדוקים שהגיעו ממצרים.

¹ ספיר, 1866, קב עמ' א.

² תשנ"ה, עמ' 57-58.

³ מורג, תשכ"א²; רצהבי, 1971; רצהבי, תשל"ה, עמ' רלג; רצהבי, תשנ"ה, עמ' צט; מורג, תשכ"ג, עמ' כא-כב; ריגלר, תשנ"ה; יצחק הלוי, תש"ל, עמ' יג; גברא, תשס"א, עמ' 42-43.

⁴ ספיר, 1866, קב ע"א.

⁵ בגיליון כתב יד בניה הסופר לכתובים.

⁶ תשמ"ה.

⁷ תשכ"ג, עמ' כא.

הרב שלום יצחק הלוי⁸ מונה בין כתבי משפחת בניה, כתב יד מאוספו הפרטי שנכתב על ידי "מעודד בירב דוד בירב בניה". ריגלר⁹ הסתמך על דברי הרב שלום יצחק הלוי והסיק שיש לדוד בן נוסף בשם מעודד ששימש גם הוא כסופר. גם גברא¹⁰ שהסתמך על ריגלר, כתב כדברים האלה.

למעשה, כתב יד זה נמצא ברשות המשפחה בירושלים (תודתי לרב אריאל יצחק הלוי שאפשר לי לעיין בו). לאחר עיון בקולופון המקורי שבכתב היד נוכחתי שיש המשך לקולופון (שלא הועתק על ידי הרב שלום יצחק הלוי), שם נכתב: "מעודד בירב דוד בירב בניה בירב שמריה אלמוסאיי". ברור אם כן, שאף ששם אביו של סופר זה הוא "דוד בן בניה", הוא אינו "דוד בן בניה" הסופר, ששמו המלא הוא "דוד בן בניה בן סעדיה בן זכריה בן עודד הידוע בן מרגז".

נמצא אם כן שלבניה הסופר אין נכד בשם מעודד. ומעודד בן דוד בן בניה הוא סופר אחר ממשפחה אחרת – משפחת אלמוסאיי.

ביבליוגרפיה

גברא, תשס"א	_____, אנציקלופדיה לחכמי תימן, א-ב, בני-ברק תשס"א.
חבשוש, תשמ"ה	יחיאל חבשוש, "פתח-דבר", בתוך כתר תורה של משפחת חבשוש, תל-אביב תשמ"ה.
יצחק הלוי, תש"ל	הרב שלום יצחק הלוי, "דברי שלום", בתוך חלק הדקדוק למהרי"ץ על התורה עם באור דברי שלום, ירושלים תש"ל.
מורג, תשכ"א ²	שלמה מורג, "גילויים נוספים בכתבי יד של מקרא", הארץ, תרבות וספרות, ב בתמוז תשכ"א.
מורג, תשכ"ג	_____, העברית שבפי יהודי תימן, ירושלים תשכ"ג.
ספיר, 1866	יעקב ספיר, אבן ספיר, ליק 1866 [דפוס צילום: ירושלים תש"ל].
ריגלר, תשנ"ה	מיכאל ריגלר, "בניה הסופר וצאצאיו", פעמים 64 (תשנ"ה), עמ' 54–67.
רצהבי, 1971	Yehuda Ratzaby, 'Benaya', <i>Encyclopaedia Judaica</i> , Jerusalem 1972, cols. 470-471.
רצהבי, תשל"ה	יהודה רצהבי, "שיר לסופר ר' בניה", סיני עו (תשל"ה), עמ' רלג-רלו.
רצהבי, תשנ"ה	_____, תורתן שלבני תימן, קריית-אונו תשנ"ה.

⁸ תש"ל, עמ' יג.

⁹ תשנ"ה, עמ' 66.

¹⁰ תשס"א, עמ' 345.